

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

НАУКОВИЙ ЗБІРНИК

Матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції

**«Іван Франко в сучасних
вимірах та осягах»**

(до 160-річчя з дня народження)

Міністерство охорони здоров'я України
Державний вищий навчальний заклад
«Івано-Франківський національний медичний університет»

Кафедра українознавства і філософії

НАУКОВИЙ ЗБІРНИК

Матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції

«Іван Франко в сучасних вимірах та осягах»
(до 160-річчя з дня народження)

Івано-Франківськ
29-30 вересня 2016

УДК 82.0(477) (08)
ББК 83.3(4УКР)1 – 8 Франко І.Я. я 43
Ф 83

Наукова редакційна колегія: Лизанчук В.В., д-р філолог. н., проф., акад. АН Вищої школи; Погребенник В.Ф., д-р філолог. н., проф., акад. АН Вищої школи; Гринів О.І., д-р філос. н., проф.; Голіод Р.Б., д-р філолог. н., проф.; Васянович Г.П., д-р пед. н., проф.; Крупський І.В., д-р іст. н., проф.; Дмитренко М.К., д-р філолог. н., проф.

За заг. ред. Качкана В.А., д-ра філолог. н., проф., акад. АН Вищої школи, засл. діяча науки і техніки України.

Науковий збірник підготовлено на основі доповідей та повідомлень учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 160-річчю з дня народження Івана Франка (м.Івано-Франківськ, 29-30 вересня 2016р.). Проблемно-тематичний спектр виповнюють дослідження, студії, розвідки докторів та кандидатів наук, професорів і доцентів, досвідчених викладачів-методистів ВНЗ України та академічних інституцій. У полі зору авторів – література, фольклористика, педагогія, філософія, історія України, культурологія, мистецтвознавство, мовознавство, соціологія, релігієзнавство, політологія, економіка, журналістика, народознавство, етнологія та інші аспекти сучасного Франкознавства.

Scientific journal is based on the reports and messages participants Ukrainian scientific-practical conference dedicated to 160th anniversary of Ivan Franko (Ivano-Frankivsk, September 29-30, 2016.). The problem-thematic spectrum is conducting a study by exploration doctors and candidates of sciences, professors and associate professors, experienced teachers of Ukrainian universities and academical institutions. In the view of the authors – literature, folklore studies, cultural studies, art history, linguistics, sociology, religious studies, political science, economics, journalism, ethnology and other aspects of modern Franko studies.

Науковий збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції «Іван Франко в сучасних вимірах та осягах» (до 160-річчя з дня народження; Івано-Франківськ, 29-30 вересня 2016р.) / Вступ. слово Рожка М.М., д.мед.н., проф., засл. діяча науки і техніки України, лауреата Державної премії в галузі науки і техніки, ректора ІФНМУ.

Редактор-упорядник Качкан О.В.
© Видавництво Івано-Франківського національного
медичного університету. 2016

1856-1916

ІДЕЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЄДНОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ І. ФРАНКА ТА ЙОГО ЗВ'ЯЗКИ З НАДДНІПРЯНСЬКИМИ ДІЯЧАМИ В 1880-Х РР.

Ключовою проблемою в українській історії ХІХ – початку ХХ ст. було формування модерної національно-політичної свідомості, уявлення про себе як про національну спільноту, націю, що проживала по обидва боки кордону між Російською та Австро-Угорською імперіями. Серед когорти найвидатніших діячів українського руху був Іван Франко – національний ідеолог, письменник, вчений, громадсько-культурний і політичний діяч, що доклав чимало зусиль для утвердження ідеї національної єдності (соборності) України. Сучасний дослідник-франкознавець Я. Грицак навіть порівнював значення І. Франка в модерному українському націотворенні з роллю Петра І у російській історії¹. Життєвий шлях і багатогранна діяльність І. Франка стали предметом ґрунтовного наукового аналізу, але й досі викликають інтерес його зв'язки з Наддніпрянщиною, зокрема в 1880-х рр. Це був період значного піднесення в інтелектуальній діяльності Каменяра, що став одним із лідерів українського руху в південно-західній Галичині, мав тісні зв'язки з наддніпрянськими громадівцями. Обрана тема привертала увагу дослідників, передусім М. Возняка, Я. Грицака, Б. Якимовича та деяких ін.²

Після невдалих спроб поширення соціалістичних ідей у Галичині під ідейним впливом М. Драгоманова в другій половині 70-х рр. ХІХ ст. І. Франко спільно з І. Белеєм приступили до видання “літературно-

політично-наукового” місячника “Світ (далі – “Світ”) у Львові¹. І. Франко зробив особливий внесок у видання “Світу” в 1882–1881 р., за даними франкознавців, написав більше половини усього матеріалу, надрукованого часописом за два роки². Редакція “Світу” пропагувала драгоманівські ідеї, виступала проти русофільства (москвофільства) і тодішньої народовської політики. Редакція журналу, за словами І. Франка, хоч і не ставила “остро радикальної програми, але все-таки у многих статтях та віршах віяв радикальний дух”. У журналі “рядом з галичанами забирали голос також українці (з Наддніпрянщини. – І.Р.), що швидко окликалися на наші листи”³. Однак “Світ”, що почав виходити 10 січня 1881 р., припинив існування вже у вересні 1882 р. на 21-му номері (тираж – лише 150 примірників)⁴. Редакція не отримала очікуваної підтримки з Наддніпрянщини. “З України ні словечка, хоть обіцяно гореми-тереми”⁵, – писав І. Франко в листі до М. Павлика 20 лютого 1881 р.

Журналу “Світ” судилося продовжити курс народовського часопису “Правда” (виходив у Львові з 1867 р.) на поглиблення наддніпрянсько-галицьких контактів, як зауважив М. Возняк, “тут перший раз зійшлися на ґрунті поступових ідей наддністріянці й наддніпрянці”⁶. Серед наддніпрянських діячів співробітниками “Світу” були М. Драгоманов, О. Кониський, Ф. Вовк, І. Нечуй-Левицький, В. Мога, Б. Грінченко (під псевдонімом Іван Перекотиполе) та деякі ін., друкувалися поезії Т. Шевченка, Єремії Галки (М. Костомарова), П. Куліша⁷. Роль посередника між редакцією і наддніпрянськими діячами виконував О. Кониський, листовні контакти якого з І. Белеєм продовжувалися понад десятиліття. Знаходячись у страшній матеріальній скруті, І. Франко разом з І. Белеєм відмовили П. Кулішеві, який під час поїздки до Львова на початку 1880-х рр. запропонував спонсорувати “Світ”, але за умови перетворення часопису практично в Кулішеве видання⁸.

1 Hrycak J. Galičija, kuźnia tożsamości // Ukraina. Przewodnik Krytyki Politycznej. Z. J. Hrycakiem rozmawia I. Chruślińska / Wstęp A. Michnik. – Gdańsk – Warszawa, 2009. – S. 135.

2 Див.: Возняк М. Журнальні пляни Франка в рр. 1884–86 // Україна. Науковий двохмісячник українознавства. – К., 1927. – Кн. 3. – С. 17–88; його ж. Ів. Белей і Ол. Кониський. До зв'язків Галичини з Наддніпрянщиною в 80 рр. ХІХ в. – Львів, 1928. – 45 с.; Грицак Я. Пророк у своїй вітчизні. Франко та його спільнота (1856–1886). – К., 2006. – 632 с.; Якимович Б. Книга, просвіта, нація. Видавнича діяльність Івана Франка у 70–80 роках ХІХ ст. – Львів, 1996. – 308 с.; його ж. Іван Франко – видавець: Книгознавчі та джерелознавчі аспекти. – Львів, 2006. – 691 с.; Микитчук Н. М. Ідея української соборності у творчій спадщині й діяльності М. Драгоманова та І. Франка: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 “Історія України”. – Дніпропетровськ, 2006. – 20 с. та ін.

1 Грицак Я. Пророк у своїй вітчизні. Франко та його спільнота (1856–1886). – С. 203.

2 Возняк М. Велетень думки і праці. Шлях життя і боротьби Івана Франка. – К., 1958. – С. 160; Якимович Б. Іван Франко – видавець. – С. 114.

3 Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. // Франко І. Зібр. творів у 50-ти т. – К., 1984. – Т. 41. – С. 458.

4 Грицак Я. Пророк у своїй вітчизні. Франко та його спільнота (1856–1886). – С. 205, 206. Останній номер “Світу” вийшов 25 вересня 1882 р. (ч. 20–21).

5 Переписка Михайла Драгоманова з Михайлом Павликом (1876–1895) / зладив М. Павлик. – Т. III (1879–1881). – Чернівці, 1910. – С. 370, 371.

6 Возняк М. Ів. Белей і Ол. Кониський. – С. 3.

7 Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. – С. 458, 459.

8 Студинський К. Слідами Куліша // Записки НТШ. – Львів, 1928. – Т. СХLVIII. – С. 296, 297.

Зазнавши невдач у пропаганді “громадівського соціалізму” на сторінках радикальної преси в Галичині кінця 70-х рр., І.Франко був змушений у квітні 1881 р. надовго виїхати зі Львова до рідних Нагуєвичів через фінансові нестатки. На початку 1883 р. він, повернувшись до Львова, зблизився з колишніми опонентами, галицькими народовцями. Співпраця І.Франка з народовськими діячами в Галичині в середині 1880-х рр. пояснювалася обопільним інтересом: він отримав можливість творчої реалізації і постійного заробітку у Львові, щоб подолати життєву скруту, тоді як народовці намагалися залучити до своїх видань нові талановиті сили¹. І.Франко опинився серед співробітників “Діла” восени 1883 р. за протекцією І.Белея, що увійшов до редакції дещо раніше, був довголітнім редактором часопису (з 1884 р.). Участь І.Франка як молодого перспективного літератора в народовських виданнях виявилася досить успішною. Крім газети “Діло”, де він друкувався ще з кінця 1882 р. переважно на політичні та економічні теми (перший твір – оповідання “Цигани” під псевдонімом Мирон), його залучили до літературного журналу “Зоря”, що почав виходити у Львові з 1880 р. як “письмо літературно-наукове для рускихь родинь”².

І.Франко не вважав тодішні розходження між народовцями і соціалістами-радикалами антагоністичними, розглядав їх як суперечки всередині одного національного табору. Водночас М.Драгоманов і М.Павлик вважали Франкову працю в народовській пресі “безпринципним опортунізмом”. На початку 1885 р. І.Франко розійшовся з редакцією “Діла”, своїм єдиним союзником у газеті І.Белеєм, після чого, як і в 1878 р. після першого судового процесу у Львові проти радикалів, народовці закрили йому доступ до власних інституцій і видань³. Однак у справу втрутилися діячі київської “Старої громади”, від яких галицькі народовці залежали як в інтелектуальному плані, з огляду на постачання їм громадівцями літературної і наукової продукції, так і фінансово. Антиукраїнські репресії за Емським указом 1876 р. звели нанівець організаційні здобутки національного руху в Росії, що спонукало наддніпрянців звернути більшу увагу на Галичину, де в умовах конституційних свобод Австро-Угорщини існували можливості для легальної української діяльності.

Київські громадівці бачили львівський журнал “Зоря” всеукраїнським друкованим органом, не лише Галичини, але й Над-
1 Грицак Я. Пророк у своїй вітчизні. Франко та його спільнота (1856–1886). – С. 203.
2 Шаповал Ю. „Діло” (1880–1939 рр.): поступ української суспільної думки. – Львів, 1999. – С. 23, 24.
3 Грицак Я. Пророк у своїй вітчизні. Франко та його спільнота (1856–1886). – С. 207, 208, 209.

дніпрянщини. Перші кроки в напрямку перетворення “Зорі” у всеукраїнське видання були зроблені власником і редактором журналу народовцем О.Партицьким на початку 1880х рр. До редакції І.Франко увійшов у 1883 р., помістивши в журналі свою повість “Захар Беркут”, кілька віршів, оповідань, критичні замітки, що мали успіх у читачів і літературної критики. О.Партицький наприкінці 1884 р. з огляду на своє слабе здоров’я збирався віддати часопис у Франкові руки¹. Наддніпрянські діячі, передусім О.Кониський, наполягали на подальшій участі І.Франка в редакції “Зорі” як талановитого письменника і публіциста, без якого не бачили перспективи успішного видавання журналу. Цю думку підтримував галичанин І.Белей, що відверто писав О.Кониському 26 грудня 1884 р.: “... По-моєму, “старші” народовці зробили Ф(ранк)ови дуже велику кривду... У нас нема здібнішого, живішого і розумнішого робітника, як Ф(ранк)о. Він один міг був повести “Зорю”, як слід”².

О.Кониський особисто познайомився з І.Франком улітку 1884 р. під час свого перебування в Галичині. Між двома діячами невдовзі почалося листування, 13 листів І.Франка до О.Кониського в 1884–1885 рр. опублікував М.Возняк³. У своєму листі 11 жовтня 1884 р. І.Франко, поінформовавши про бажання перейняти редагування “Зорі”, наголошував, що журнал без підтримки з Наддніпрянщини (хоча б 200 передплатників) не зможе виходити на належному рівні: “...Ми без помочи закордонової України, і то без помочи матеріальної – не зможемо поставити і удержати хоч скільки-небудь людського літературного журналу”⁴. Він скаржився, що галичани “тепер від Росії зовсім відтіяті, ніяке тамошне видане до нас не доходить...”⁵. Однак уже з третього Франкового листа до О.Кониського від 6 грудня 1884 р. неодноразово писалося про конфліктну ситуацію навколо журналу, що пояснювалася небажанням народовського проводу допустити до редагування “Зорі” І.Франка, з його соціалістичними поглядами. Галичанин прямо писав у грудні 1884 р., що Товариство ім. Шевченка пустило “в хід всякі фальшиві слухи і інтриги і доведено до того, що ціла справа розбилася, мусила розбитися”⁶.

1 Возняк М. Велетень думки і праці. Шлях життя і боротьби Івана Франка. – К., 1958. – С. 189.

2 Возняк М. Ів. Белей і Ол. Кониський. – С. 24.

3 Возняк М. Тринадцять листів Ів.Франка до Ол.Кониського // Життя й революція. – К., 1927. – № 4. – Квітень. – С. 84–98; № 5. – Травень. – С. 233–242.

4 Там само. – № 4. – Квітень. – С. 92, 93.

5 Там само. – С. 95.

6 Там само. – С. 96.

У свою чергу, О.Кониський від імені наддніпрянських діячів наполегливо закликав І.Франка продовжити співпрацю з народовською редакцією "Зорі". У листі до львівського професора, одного з лідерів місцевих народовців Омеляна Огоновського 28 листопада 1884 р. О.Кониський поставив дві основні умови підтримки видання наддніпрянцями: 1) щоб цензура допускала журнал у Росію; 2) матеріали друкувати літературною українською мовою, не етимологією. "Ще в вересні (1884 р. – І.Р.), – писав він, – прийшла була до нас добра звістка, що "Зоря" через недуг в(ельми) п.(оважного) Партицького перейде в руки Франка". Інформація розповсюдилася "по Україні і скрізь ... її привітали радіючи..., ся звістка підохотила доволі людей і на передплату, і до праці"¹. Водночас конфліктна ситуація з молодим талановитим літератором І.Франком негативно позначилася на популярності народовських часописів у Львові, що за короткий час втратили майже половину своїх передплатників².

Для пошуку шляхів вирішення конфліктної ситуації І.Франко в середині 80-х рр. здійснив дві поїздки до Києва. У лютому 1885 р. він вперше побував у Києві, поїздка сприяла досягненню компромісу молодого діяча із львівськими народовцями за посередництва наддніпрянських громадівців. Водночас він обговорював із представниками київської "Старої громади" питання про створення власного часопису, але задум реалізувати не вдалося. "Доброї волі я знайшов багато, та спроможности мало"³, – згадував пізніше І.Франко про цю поїздку. У Києві з ним спілкувалися О.Кониський, В.Антонович, Т.Рильський, М.Лисенко, М.Ковалевський, Олена Пчілка та ін., він жив у будинку Єлисея та Антоніни Трегубових⁴. Іншим разом І.Франко писав, що на початку 1885 р. перший раз відвідав Київ, де обговорювалася "думка видавати за підмогою громади у Львові літературно-наукове письмо...". "Стара" громада дала на його руки 200 рублів, а згодом – ще 100, але, за словами І.Франка, "видання не почалося". На гроші, прислані на видання часопису, І.Франко опублікував працю М.Павлика "Про русько-українські народні читальні" і розпочав видавничу серію

1 Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДАІЛ України), ф. 309 (НТШ, м. Львів), оп. 1, спр. 2385, арк. 12, 12 зв.

2 Грицак Я. "...Дух, що тіло рве до бою...": Спроба політичного портрета Івана Франка. – Львів, 1990. – С. 97, 101.

3 Д-р Остап Терлецький. Спомини і матеріали д-ра І.Франка // Записки НТШ. – Львів, 1902. – Т. L. – С. 54.

4 Львівська національна наукова бібліотека (далі – ЛННБ) ім. В. Стефаника. Відділ рукописів, ф. 29 (Возняк М.), од. зб. 89, арк. 27, 28, 29, 31.

"Літературно-наукова бібліотека"¹.

На жаль, налагодити видання "літературно-наукового і політичного журналу" "Братство" (перший номер його мав вийти 1 квітня 1885 р.), як і дещо раніше "літературно-науково-політичної газети", не вдалося через фінансові труднощі². Очевидно, самі обставини спонукали до примирення обох сторін у Галичині: кияни натиснули на І.Франка, щоб він дав згоду співпрацювати з галицькими народовцями, тоді як останні обіцяли не чинити на нього тиск, сміливіше виступати проти місцевих москвофілів³. Восени 1885 р. І.Франко повернувся до "Зорі", що перейшла у власність Товариства ім. Шевченка, як фактичний редактор (формально ними значилися О.Калитовський, пізніше – О.Борковський). Однак він не відмовився від "думки розпочати й власне видавництво"⁴. У листі до О.Кониського 27 вересня 1885 р. І.Франко писав про свою участь у редагуванні "Зорі", в якій мав намір друкувати багато "цікавого для України. Українські праці переважатимуть і в беллетристиці, і в науці". Він звернувся з проханням про допомогу у виданні: "Ви мусите допомогти нас"⁵. І.Франко сподівався на взаємодію з галицькими народовцями навколо видання журналу "Зоря", хоч і не відмовився від ідеї заснування власного часопису.

Під час другої поїздки до киян у травні 1886 р. І.Франко мав розмови "про видавання періодичного письма в Галичині, що мало називатися "Поступ"⁶, але далі програми в радикальному дусі "не вийшло нічого"⁶. 17 вересня 1886 р. І.Франко писав М.Драгоманову про план видання "Поступу", де мало бути якнайменше беллетристики, основну частину матеріалу займали б політичні справи. Перед часописом ставилося завдання сприяти піднесенню добробуту селянства, "зав'язання русько-польської організації людової ... в інтересі робочого люду"⁷. Заснування "Поступу" підтримав відомий наддніпрянський діяч О.Русов, який відверто бажав І.Франку, щоб часопис "переживь більше годівь, якь другі газети, що видавались у Львові зь тымъ же

1 Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. – С. 462.

2 Горбатюк М. Перебування Івана Франка в Києві у 1885, 1886, 1909 роках // Вісник Львівського університету. Серія філологія. – Львів, 2010. – Вип. 51. – С. 199.

3 Возняк М. Журнальні плани Франка в рр. 1884–86 // Україна. Науковий двохмісячник українознавства. – К., 1927. – Кн. 3. – С. 60, 65.

4 Д-р Остап Терлецький. Спомини і матеріали д-ра І. Франка // Записки НТШ. – Львів, 1902. – Т. L, кн. VI. – С. 56.

5 Возняк М. Тринадцять листів Ів. Франка до Ол. Кониського // Життя й революція. – 1927. – № 5. – Травень. – С. 240.

6 Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. – С. 462.

7 Якимович Б. Книга, просвіта, нація. Видавнича діяльність Івана Франка у 70-80 роках XIX ст. – С. 151.

напрямок” (лист із Херсона 25 листопада 1886 р.)¹. Ідею створення “всеукраїнського і прогресивного” журналу замість женеvської “Громади”, що перестала виходити в 1882 р., подав наддніпрянський емігрант М. Драгоманов. Сбме він придумав для нього назву “Поступ” і написав програму, з якою пропонував І. Франкові виступити в переговорах із киянами за двох умов: радикальна програма журналу, в дусі київської громадської декларації 1873 р. (федералізм, демократизм, раціоналізм); не мати зв’язку з галицькими народовцями².

Щоправда, М. Драгоманов через розбіжності між галичанами сумнівався в можливості реалізації видавничого проекту журналу “Поступ” (хоч і зробив правки в надісланому І. Франком восени 1886 р. його чорновому варіанті)³. “...В малому кружку можливих його (“Поступу”. – І.Р.) сорудників нема згоди..., – із сарказмом писав він М. Павлику 23 листопада 1886 р. – Помирить Вас, Фр(анка), Терл(ецького), Коц(овського) – труднішче, ніж шість великих держав”⁴. На відміну від М. Драгоманова, І. Франко зайняв тоді більш компромісну позицію, намагався притягти свого женеvського наставника до співпраці з народовською “Зорею”, що уявлялася йому як щось середнє між лінією “націоналістичної” “Правди” і “соціалістичного” “Громадського друга”. Компроміс викликав роздратування М. Драгоманова, для якого союз І. Франка із “Зорею” під орудою Київської громади був угодою “огня з водою”, що мала штучний характер. Стосунки між двома діячами весною 1886 р. стали вкрай напруженими. Про це, зокрема, свідчить гострота висловлювань у листуванні. М. Драгоманов різко виступив 21 березня 1886 р. проти Франкової співпраці в редакції “Зорі”: “Це гірше, ніж ренегатство, гірше, ніж проституція, це якийсь моральний маразм, дивний в такі молоді літа”⁵.

Нетривала Франкова співпраця в редакції “Зорі” середини 80-х рр. виявилася досить плідною. І. Франко мав зв’язки з наддніпрянськими літераторами, доклав чимало зусиль для залучення “цінних матеріалів з України”, за його словами, зміст журналу “був надзвичайно багатий

1 Возняк М. З листовних зв’язків Олександра Русова / відбитка із “Студії з поля суспільних наук і статистики”. – Львів, 1938. – Т. V. – С. 14.

2 Драгоманов М. Листи до Ів. Франка і інших. 1881–1886. – С. 86, 87; Гришак Я. Пророк у своїй вітчизні. Франко та його спільнота (1856–1886). – С. 210.

3 Якимович Б. Книга, просвіта, нація. Видавнича діяльність Івана Франка у 70-80 роках XIX ст. – С. 151, 152.

4 Переписка Михайла Драгоманова з Михайлом Павликом (1876–1895) / зладив М. Павлик. – Т. V (1886–1889). – Чернівці, 1912. – С. 122.

5 Драгоманов М. Листи до Ів. Франка і інших. 1881–1886 / видав І. Франко. – Львів, 1906. – С. 203.

і різномірний”¹. Зокрема, в журналі того часу друкувалися твори наддніпрянців А. Свидницького, С. Руданського, М. Комарова, Олени Пчілки, О. Кониського, В. Самійленка, Б. Грінченка та ін. Журнал “Зоря” І. Франко назвав “головним літературно-науковим органом ... протягом майже цілих 15 літ усеї соборної Русі-України”². Незважаючи на успіхи на редакторській ниві, І. Франко недовго протримався в “Зорі”, був змушений покинути журнал у вересні 1886 р. через звинувачення народовської редакції в публікації нібито “неморальних” матеріалів³. І. Франко згадував, що його “зустріла зовсім несподівано відставка” з редакції журналу “Зоря”, “швидко по тім в р. 1887 мене спіткала така сама відставка із редакції “Діла” ... за нотку з некорисною опінією” (думкою. – І.Р.) про В. Барвінського, що змусило його надовго “шукати заробітку між поляками...”⁴.

Розірвавши співпрацю з народовськими виданнями, І. Франко зблизився з польськими часописами, до яких дописував ще від 1879 р., спочатку в Російській імперії, а потім у Галичині. На початку 1887 р. він, недавно оженившись, залишився “зовсім без зарібку і мусів шукати місця при польській газеті, де й вибув десятилітню панщину”⁵. Протягом десяти років (із середини 1887 р.)⁶ тривала співпраця І. Франка з газетою польських лібералів “Kurjer Lwowski”, в якій було надруковано близько 900 його матеріалів. Згодом І. Франко писав про вимушений характер праці в польських виданнях – крім названої газети, в часописах “Prawda”, “Glos”, “Przegląd tygodniowy”, “Kraj” та ін. Він називав це “наймами у сусідів”, що припали на період творчого розквіту письменника. Наприкінці 80-х рр. І. Франко на короткий час був залучений до редакції львівського народовського журналу “Правда”, відновленого в жовтні 1888 р. у контексті підготовки до польсько-української угоди, “нової ери”. У листі до М. Драгоманова вже 7 травня 1889 р. І. Франко відверто зауважив: “З “Правдою” у мене вийшло таке, що я рішивсь остаточно плюнути на неї і не заглядати туди, хіба для полеміки”⁷.

1 Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. – С. 436, 438.

2 Там само. – С. 432.

3 Якимович Б. Книга, просвіта, нація. Видавнича діяльність Івана Франка у 70-80 роках XIX ст. – С. 151.

4 Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. – С. 438.

5 Д-р Остап Терлецький. Спомини і матеріали д-ра І. Франка. – С. 56.

6 Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. – С. 463.

7 Возняк М. Драгоманов у відновленій “Правді”: З додатком його листів до Ол. Барвінського й Ол. Кониського та й останнього до нього // За сто літ. Матеріали з громадського і літературного життя України XIX і початків XX століття. – X. ; К., 1930. – Кн. VI. – С. 262.

Ключовою для І.Франка в 1880-х рр. була ідея національного єднання галичан і наддніпрянських українців, яку він утверджував у своїй творчості, передусім поезії. Він написав ще в 1880 р. вірш “Не пора, не пора, не пора...” (вперше надруковано в збірці “З вершин і низин” 1887 р.), якому судилося стати своєрідним національним гімном. Від цього часу ідея української соборності стала однією з центральних у поетичній творчості І.Франка, тоді як у його публіцистичних і наукових творах вона виразно постала значно пізніше, із середини 90-х рр.¹. І.Франко писав:

Не пора, не пора, не пора
Москалеві й ляхові служити!
Довершилась Укрбіни кривда стара, –
Нам пора для України жити. [...]
Не пора, не пора, не пора
В рідну хату вносити роздор!
Хай пропаде незгоди проклята мара!
Під України єднаймося прапор!².

Думку про національне єднання І.Франко пристрасно передав у вірші “Розвивайся ти, високий дубе”, написаному в березні 1883 р. Письменник із вірою в майбутнє єдиної, неподільної України обабіч Збруча писав:

Встане славна мати Україна
Щаслива і вільна,
Від Кубані аж до Сяну-річки
Одна, нероздільна³.

Франкові переконання щодо української соборності та національно-державної самостійності остаточно викристалізувалися під впливом першої російської революції 1907–1908 рр., що так і не виправдала його сподівань на лібералізацію царизму в Російській імперії. Найповніше політична складова ідеї української національної єдності (соборності) була виражена в “Одвертому листі до галицької

1 Микитчук Н. Ідея української соборності у поетичній спадщині І.Франка // Україна соборна. Збірник наукових статей / відп. редактор В. Коцур. – Переяслав-Хмельницький, 2005. – Вип. 3. – С. 321.

2 Франко І. Україна. II. Національний гімн (“Не пора, не пора, не пора...”) // Франко І. Вибрані твори: В 3х т. – Т. 1: Поезії, поеми / ред. колегія: Скотний В. та ін.; упор. Шалата М. – Дрогобич, 2004. – С. 150.

3 ЛННБ ім. В. Стефаника. Відділ рукописів, ф. 29, од. зб. 187, арк. 42. Вірш І.Франка вперше опубліковано в 1893 р., з відомих причин він не увійшов до 50-томного збірника його творів, виданого в радянські часи.

української молодезі” І.Франка (1905 р.)¹.

“Соборницькі” ідеали І.Франко намагався утвердити на прикладі створення власної сім’ї. “... Це був перший всеукраїнський “соборний” шлюб, що поєднував двох українців по обидва боки австрійсько-російського кордону, – стверджує Я.Грицак. – ... Шлюб мав бути ніби малою моделлю української нації”, але на практиці продемонстрував “численні культурні відмінності й перешкоди, що пролягали на шляху до порозуміння між “західняками” і “східняками””². І.Франко познайомився з майбутньою дружиною О.Хоружинською, що була сестрою дружини члена київської громади Є.Трегубова, під час поїздки до Києва в 1885 р. “Восени він до неї листуванням присвтався, і сестри – Ан.Трегубова і Ольга – подорожували в кінці 1885-го року до Львова, щоб подивитись нареченого в оточенні його звичайного, буденного життя”, – згадував Гнат Житецький, що мав контакти в Києві з І.Франком³. Характерно, що за порадою, чи варто одружуватися з О.Хоружинською, І.Франко навіть звертався до Олени Пчілки, від якої в березні 1886 р. отримав більш ніж схвальну характеристику нареченої (“Ви будете з нею зовсім щасливі”, вона “пройнялась ідеєю українства” і т. п.)⁴.

У травні 1886 р., коли І.Франко вдруге приїхав до Києва, за словами Г.Житецького, “не так багато часу гаяв молодий вчений на женихання, як на студіювання київських наукових матеріалів”⁵. Основним лейтмотивом на урочистому обіді в Києві після вінчання І.Франка та О.Хоружинської було національне єднання Галичини з Великою Україною, за свідченням А.Трегубової, видатні українські діячі дивилися “на шлюб галичанина з україночкою як на до деякої міри політичний крок”. Однак галицьке громадянство досить насторожено сприйняло одруження І.Франка⁶. Протягом майже чверті століття І.Франко не бував у Києві, проживаючи переважно в столиці Галичини. Востаннє приїжджав до Києва весною 1909 р., будучи важко хворий⁷.

1 Микитчук Н.М. Ідея української соборності у творчій спадщині й діяльності М.Драгоманова та І.Франка: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук. – С. 13.

2 Грицак Я. Пророк у своїй вітчизні. Франко та його спільнота (1856–1886). – С. 326, 329.

3 Житецький Г. Одруження І.Я. Франка // Іван Франко у спогадах сучасників / упоряд. О. Дей та Н. Корнієнко. – Львів, 1956. – С. 184.

4 Горбатюк М. Перебування Івана Франка в Києві у 1885, 1886, 1909 роках. – С. 201.

5 Житецький Г. Одруження І.Я. Франка. – С. 184, 185.

6 Горбатюк М. Перебування Івана Франка в Києві у 1885, 1886, 1909 роках. – С. 202, 203.

7 Дорошенко Д. Мої спомини про давнє минуле (1901–1914 рр.). – К., 2007. – С. 130.

Таким чином, І.Франко у 1880-х рр. послідовно виступав під гаслом всеукраїнської єдності, мав взаємини з наддніпрянськими діячами. Будучи прихильником "громадівського соціалізму", він після невдач у виданні соціалістичних часописів, зокрема львівського журналу "Світ" у 1882–1881 рр., пішов на співпрацю з галицькими народовцями, з якими раніше мав конфліктні стосунки. І.Франко зблизився з народовськими виданнями в 1883 р., увійшов до редакції львівської "Зорі", де доклав чимало зусиль для поглиблення наддніпрянсько-галицьких зв'язків через публікацію творів відомих наддніпрянських авторів. І.Франко навіть збирався очолити редакцію журналу (йому пообіцяв цю посаду попередній редактор народовець О.Партицький), але рішуче проти цього, з огляду на Франкові соціалістичні погляди, виступила більшість народовського проводу в Галичині. Наддніпрянські діячі, передусім О.Кониський, що практично не бачили без І.Франка перспективи видавання часопису на всеукраїнському рівні, наполягли на його подальшій участі в редагуванні "Зорі". Участь І.Франка, як результат компромісу, в редакції журналу середини 80-х рр. була нетривалою, але досить плідною в творчому плані, завершилася його остаточним виходом із галицьких народовських часописів у 1887 р.

Франковий розрив з народовською пресою в Галичині, по суті, виразно засвідчив зростаючий внутрішній поділ у русько-українському таборі між старшим і молодшим поколіннями українських діячів. Це спонукало місцеву радикальну молодь, одним із лідерів якої був І.Франко, до більш активної самостійної акції, створення в жовтні 1890 р. у Львові першої модерної української політичної партії – РУРП (Русько-українська радикальна партія). Загалом 1880-і рр. характеризувалися значною активізацією зв'язків І.Франка з українськими діячами з підросійської України. Він мав взаємини не лише з М.Драгомановим та його ідейними послідовниками, як це було раніше, в 70-х рр., а з ширшим колом громадських діячів, передусім з громадівцями О.Кониським, Є.Трегубовим, Оленою Пчілкою та ін., здійснив дві поїздки до Києва в 1885 і 1886 рр. Символом поглиблення наддніпрянсько-галицьких взаємин стало Франкове одруження в 1886 р. з киянкою О.Хоружинською, що мало уособити духовну і політичну єдність Західної та Східної України. Сімейне життя І.Франка не було позбавлене радостей (народження чотирьох дітей, взаємної підтримки в багатьох громадських справах та ін.), але загалом не виправдало сподівань. За обоюстороннім визнанням, це була катастрофа, розплата за

"шлюб без любові, а з доктрини"¹. Прагнення до національного єднання І.Франко пристрасно утверджував у своїй поезії в 1880-х рр.

У статті висвітлюється ідея національної єдності (соборності) в діяльності І.Франка та його зв'язки з українськими діячами Наддніпрянщини в 1880-х рр. Особливу увагу звернуто на Франкову видавничу діяльність, зокрема участь у редакції народовського журналу "Зоря" у Львові в середині 80-х рр., що стало можливим при підтримці наддніпрянських діячів, передусім О.Кониського. Ідеали української соборності І.Франко пристрасно утверджував у тогочасній поезії, а також на прикладі створення власної сім'ї.

¹ Грицак Я. Пророк у своїй вітчизні. Франко та його спільнота (1856–1886). – С. 329, 330.